

Sygn. akt III CSK 120/08

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 października 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Antoni Górski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Iwona Koper

w sprawie z powództwa E. M.

przeciwko Syndykowi masy upadłości B.(...) sp. z o.o. z siedzibą w K.

o złożenie oświadczenia woli,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 16 października 2008 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 26 października 2007 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z dnia 8 lipca 2003 r. zobowiązał stronę pozwaną do złożenia oświadczenia woli o ustanowieniu odrębnej własności lokalu mieszkalnego o pow. 58,25 m² położonego na trzecim piętrze budynku przy ul. Ś. w K. i do sprzedaży tego lokalu powódce wraz z udziałem w nieruchomości wspólnej wynoszącym

582/202284 oraz do ustanowienia odrębnej własności lokalu – garażu wielostanowiskowego zlokalizowanego w tymże budynku i sprzedaży powódce 1/8 udziału w tym garażu wraz ze związanym z nim miejscem postojowym nr (...) i obciążył pozwaną kosztami procesu. Podstawą tego rozstrzygnięcia były następujące, bezsporne okoliczności:

W dniu 3 sierpnia 2000 r. powódka zawarła umowę z pozwaną B.(...) SP. z o.o. w K., na podstawie której pozwana zobowiązała się ustanowić w budowanym domu przy ul. Ś. w K. odrębną własność lokalu i sprzedać powódce ten lokal wraz z udziałem w nieruchomości wspólnej oraz jedno miejsce postojowe w garażu znajdującym się w tym budynku. Na konto nabycia przedmiotu przyszłej sprzedaży powódka wpłaciła całą cenę w wysokości 284.271 zł.

W dniu 21 sierpnia 2002 r. strony zawarły przedwstępną umowę notarialną, w której sprecyzowano przedmiot sprzedaży. Pozwana zobowiązała się ustanowić odrębną własność lokalu nr 13 na III piętrze budynku przy ul. Ś. o po. 57,97 m² i sprzedać go powódce w terminie najpóźniej do końca 2002 r. wraz z odpowiednim udziałem w nieruchomości wspólnej oraz ustanowić odrębną własność garażu i sprzedać powódce 1/8 jego część wraz z prawem do miejsca postojowego nr 7 za uiszczoną już przez powódkę cenę. W kwietniu 2002 r. powódka objęła w posiadanie lokal mieszkalny. Do zawarcia umowy przyrzeczonej nie doszło, ponieważ przedstawiciele pozwanej nie stawili się do notariusza na wyznaczony termin 8 stycznia 2003 r.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał żądanie powódki za uzasadnione na podstawie art. 9 ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (t. jedn.: Dz. U.2000 r. Nr 80, poz. 903, ze zm.) – dalej: „uwl” i uwzględnił je.

Apelację od tego orzeczenia wniósł Syndyk upadłej pozwanej Spółki. Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 26 października 2007 r. skorygował jedynie wysokość udziału należnego powódce w nieruchomości wspólnej, ustalając go w mianowniku na 202272, zamiast przyjętego w orzeczeniu Sądu Okręgowego udziału 202284, a poza tym oddalił apelację jako niezasadną. Sąd ten przyjął, że strona pozwana bezpodstawnie uchylała się od zawarcia umowy przyrzeczonej. Nie mogło jej usprawiedliwiać uznanie nieważności decyzji na realizację budynku, wydanej przez Prezydenta K. w dniu 22 stycznia 2001 r., gdyż nieważność tej decyzji, stwierdzona przez Wojewodę X. w dniu 12 września 2002 r., a więc *ex post*, nie może rzutować na ważność wcześniejszych umów uwzględniających treść decyzji jako jedną z przesłanek

umożliwiających zawarcie kontraktu. Zresztą okoliczność ta straciła znaczenie, ponieważ decyzją Powiatowego Inspektoratu Nadzoru Budowlanego w K. z dnia 9 sierpnia 2005 r. udzielono pozwanej Spółce w upadłości pozwolenia na użytkowanie budynku wraz z garażem podziemnym. Odnosząc się do faktu ogłoszenia upadłości Spółki, Sąd Apelacyjny uznał, że zaskarżony wyrok nie narusza art. 39 § 1 prawa upadłościowego, który ma w niniejszej sprawie zastosowanie na podstawie art. 536 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz. U. Nr 60, poz. 535, ze zm.). W ocenie Sądu Apelacyjnego, umowa zawarta przez strony była umową wzajemną, która w dacie ogłoszenia upadłości (9 lipiec 2003 r.) nie została w całości wykonana, a zatem była to sytuacja, która odpowiada jednej z możliwości przewidzianych w art. 39 § 1 prawa upadłościowego i pozwala na uwzględnienie powództwa przez zobowiązanie pozwanego Syndyka do przeniesienia własności lokalu i prawa do garażu na powódkę. Wbrew stanowisku pozwanego, postępowanie w sprawie nie podlegało umorzeniu na podstawie art. 182¹ k.p.c., gdyż przepis ten nie miał w niej zastosowania. Odnosi się on bowiem tylko do sytuacji upadłości ogłoszonej na podstawie ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe i naprawcze, a nie do upadłości ogłoszonej na podstawie poprzednio obowiązujących przepisów. Dlatego też apelacja podlegała oddaleniu, po skorygowaniu jedynie udziału należnego powódcie w nieruchomości wspólnej, gdyż, jak się okazało, powierzchnia użytkowa wszystkich lokali w budynku położonym w K. przy ul. Ś. wynosi 2.022,72 m².

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżył skargą kasacyjną Syndyk pozwanej Spółki. Zarzucił naruszenie art. 32, art. 39 i art. 40 Prawa upadłościowego z 1934 r. (t. jedn.: Dz. U. 1991, Nr 118, poz. 512, ze zm.) oraz art. 391 w zw. z art. 319 k.p.c., art. 381 i art. 382 k.p.c. oraz art. 182¹ k.p.c. Na tych podstawach wniósł o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, względnie o uchylenie także wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie jemu sprawy do rozpoznania, albo o uchylenie orzeczeń Sądów obu Instancji i oddalenie powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Prawo upadłościowe z 1934 r., które ma w niniejszym sporze zastosowanie, przewidywało w art. 32 ust. 2, jako generalny skutek ogłoszenia upadłości, że zobowiązania majątkowe niepieniężne (a o takie chodzi w sprawie) zamieniają się z dniem ogłoszenia upadłości na pieniężne i z tym dniem stają się płatne, chociażby termin wykonania jeszcze nie nastąpił. Od tej ustawowej konwersji świadczeń niepieniężnych na pieniężne przewidziano wyjątek w art. 39 tego prawa, umożliwiający

realne wykonanie zobowiązań. Zgodnie z § 1 tego przepisu, jeżeli umowa wzajemna w czasie ogłoszenia upadłości nie była wykonana ani przez upadłego, ani przez stronę drugą albo była wykonana tylko w części, syndyk może bądź wykonać umowę i żądać od drugiej strony wykonania, bądź od umowy odstąpić. Przyznanie tego wyjątkowego, jednostronnego uprawnienia tylko syndykowi tłumaczy się tym, że o możliwości skorzystania z niego powinien przesądzać interes wszystkich wierzycieli upadłego, który syndyk powinien mieć na względzie. Wzajemny charakter łączącej strony umowy, jako przesłanka zastosowania tego szczególnego przepisu, jest między stronami bezsporny, a wszelkie ewentualne wątpliwości w tym przedmiocie usuwa zawarcie notarialnej umowy przedwstępnej (por. też uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 listopada 2005 r., II CK 237/05, niepubl.). Pozostaje zatem do rozstrzygnięcia istnienie drugiej przesłanki, tj. czy umowa ta została wykonana przez powódkę w całości, jak twierdzi skarżący, co wykluczałoby możliwość żądania wykonania umowy przez drugą stronę, czy też w części, jak to przyjął Sąd Apelacyjny.

Odnosząc się do tej kwestii, stwierdzić należy, iż ustawa nie precyzuje co należy rozumieć przez niewykonanie umowy lub wykonanie jej w części. Przyjąć zatem trzeba, że jest to negatywna postać stanu polegającego na całkowitym jej wykonaniu. Ponieważ umowa wzajemna wiążąca strony miała charakter umowy niepodzielnej, a jednocześnie była to umowa rezultatu, uznać należy, że do całkowitego jej wykonanie przez powódkę doszłoby dopiero po złożeniu przez nią oświadczenia w formie aktu notarialnego, że nabywa własność spornego lokalu i garażu wraz z odpowiednim udziałem w nieruchomości wspólnej za uiszczoną już cenę. Do złożenia takiego oświadczenia woli nie doszło, a w zaskarżonym wyroku Sąd nie zdecydował się na przyjęcie formuły stwierdzającej zawarcie umowy na ustalonych warunkach przez obie strony, której zastosowanie dopuścił - w razie uwzględnienia powództwa w całości - Sąd Najwyższy w uchwale siedmiu sędziów z dnia 7 stycznia 1967 r., III CZP 32/66 (OSP 1969, poz. 97). Należy zatem przyjąć, że nie doszło jeszcze do wykonania umowy także przez powódkę, co, wbrew stanowisku skarżącego, umożliwia zastosowanie w sprawie art. 39 § 1 prawa upadłościowego z 1934 r.

Skarżący trafnie jednak wskazuje, że przyjęcie przez Sąd Apelacyjny jako podstawy rozstrzygnięcia art. 39 prawa upadłościowego, obligowało do konsekwentnego zastosowania całości tego przepisu, a nie poprzestanie na treści § 1. Zgodnie z jego § 2, na żądanie drugiej strony sędzia komisarz wyznaczy syndykowi odpowiedni termin do złożenia tej stronie oświadczenia, czy od umowy odstępuje, czy też żąda jej wykonania.

Nie złożenie oświadczenia w terminie wyznaczonym poczytane będzie za odstąpienie od umowy. Należy podkreślić, że z woli ustawy milczenie Syndyka ma tu znaczenie prawotwórcze, gdyż skutkuje odstąpieniem od umowy.

Skarżący podnosi, że w piśmie z dnia 24 października 2007 r. zwracał Sądowi Apelacyjnemu uwagę na to, iż stosownie do art. 39 § 2 prawa upadłościowego sędzia komisarz wyznaczył Syndykowi Masy Upadłości pozwanej Spółki termin do złożenia oświadczenia, czy zamierza wykonać zawarte przed ogłoszeniem upadłości przedwstępne umowy ustanowienia odrębnej własności lokali, czy też od nich odstąpić. W wyznaczonym terminie, który upłynął w dniu 28 lutego 2005 r., Syndyk nie złożył żadnego oświadczenia, co, stosownie do zdania drugiego tego przepisu, poczytuje się za odstąpienie od umowy. Sąd Apelacyjny nie ustosunkował się jednak w ogóle do tych okoliczności. Nie wiadomo więc czy uznał je za nie mające znaczenia w sprawie, czy że powołanie ich przez skarżącego było spóźnione, albo też pismo to po prostu uszło jego uwagi. Niezależnie od przyczyn, nieustosunkowanie się do tych istotnych okoliczności uchybia art. 391 w zw. z art. 316 k.p.c. oraz art. 381 i art. 382 k.p.c. i w rezultacie prowadzi do naruszenia art. 39 § 2 prawa upadłościowego, a tym samym usprawiedliwia skargę kasacyjną (art. 398¹⁵ w zw. z art. 108 § 2 k.p.c.).

Nieuzasadniony jest natomiast zarzut naruszenia art. 182¹ k.p.c.

Sąd Apelacyjny, odwołując się do treści § 3 tego przepisu, w którym mówi się o ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu, uznał, że norma ta odnosi się tylko do postępowania upadłościowego i naprawczego z 2003 r., a nie może mieć zastosowania do postępowania upadłościowego z 1934 r., które takiego sposobu upadłości nie znało. Jednakże w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęta została odmienna wykładnia tego przepisu. W postanowieniu z dnia 19 października 2007 r., I CK 4/07, niepubl., Sąd Najwyższy sformułował tezę, iż art. 182¹ k.p.c. ma zastosowanie także do postępowania upadłościowego prowadzonego na podstawie rozporządzenia Prezydenta RP z 1934 r. – Prawo upadłościowe. Zdaniem tego Sądu, za takim stanowiskiem przemawia przede wszystkim generalna zasada bezpośredniego stosowania nowej ustawy procesowej, wspierana dodatkowo dwoma argumentami. Po pierwsze, postępowanie upadłościowe na podstawie przepisów tego rozporządzenia było ukierunkowane, co do zasady, na likwidację całego majątku upadłego. Po wtóre zaś, w art. 543 Prawa upadłościowego i naprawczego z 2003 r. wyrażono regułę interpretacyjną, zgodnie z którą ilekroć w przepisach odrębnych była mowa o „postępowaniu upadłościowym”, należało rozumieć przez to postępowanie upadłościowe

obejmujące likwidację majątku upadłego. Dyrektywa ta – choć dotyczy odmiennych sytuacji – trafnie oddaje podobieństwo między tymi postępowaniami i w drodze analogii znajduje zastosowanie przy wykładni czasowego obowiązywania art. 182¹ k.p.c. Kierując się interpretacją przyjętą w powołanym orzeczeniu Sądu Najwyższego, zauważyć trzeba, że nie przesądza ona jeszcze przedmiotowego zakresu spraw podlegających umorzeniu. Zdaniem Sądu Najwyższego, rozpoznającego niniejszy spór, chodzi tu tylko o sprawy, których przedmiotem są wierzytelności podlegające zgłoszeniu w postępowaniu upadłościowym. Za takim zawężeniem przedmiotowym przemawia treść art. 182¹ § 2 k.p.c., w którym mówi się o ponownym wytoczeniu powództwa w terminie trzech miesięcy „po prawomocnej odmowie uznania wierzytelności”. Oznacza to, że umorzenie postępowania na podstawie § 1 tego przepisu może dotyczyć tylko takich spraw, w których dochodzone są wierzytelności podlegające procedurze zgłoszenia i uznawania w postępowaniu upadłościowym. Takie też niewątpliwie było *ratio legis* przepisu art. 181¹ § 1 k.p.c. Umarzanie postępowań w sprawach, w których przedmiot roszczenia nie podlega takiej procedurze byłoby zaprzeczeniem racjonalności działania. W sprawie niniejszej chodzi o zobowiązanie pozwanego do złożenia oświadczenia woli, a więc przedmiotem jej jest roszczenie, które nie podlega zgłoszeniu w postępowaniu upadłościowym, stąd też postępowania w niej nie umarza się na podstawie art. 182¹ § 1 k.p.c., mimo ogłoszenia upadłości pozwanego. Trzeba przy tym dodać, że przepis ten, jako wyjątkowy, nie może być wykładany rozszerzająco.

Z podanych przyczyn orzeczono jak w sentencji (art. 389¹⁵ w zw. z art. 108 § 2 k.p.c.).